

Öğretim İlke ve Yöntemleri

Editör: Gürbüz OCAK

15. Baskı

Editör: Prof. Dr. Gürbüz OCAK

ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

ISBN 978-605-318-988-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2007, Ankara

15. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Ferdi Akkaya

Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım AŞ

Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A

Kazan/ANKARA

Tel: (0312) 802 00 53-54

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Öğretmenlerde bulunması gereken roller çeşitli sınıflamalara tabii tutulsa da, en önemlisi; mesleki profesyonelliktir. Öğretmenin mesleki profesyonelliği öğretme gücüyle ölçülür. Öğretmenin öğretme gücünün sıradan insanların öğretme gücünden farklı olması gerekir. Bütün bireyler bildiklerini karşısındakine aktarabilir ancak profesyonel bir öğretmen karşısındaki bireye ihtiyacı olanı bilgiyi, en kısa sürede ve en kalıcı yoldan aktarır. Öğretmenin bunu yapabilmesi karşısındakinin (öğrencinin) iletişim kanallarının açıklığına, öğretmenin bu iletişim kanallarını kullanma yeterliliğine bağlıdır. Bir öğretmenin, öğretim faaliyetlerini yerine getirebilmesi sadece alan bilgisine bağlı değildir. Bu bilgileri en verimli şekilde öğrencilere aktarabilmesi için profesyonel bir öğretmenin öğretebilmeyi öğrenmesi gerekir.

Hizmet öncesi eğitim faaliyetlerinde öğretmenlerin “öğretebilmeyi” öğrenebilmesi için öğretim ilke ve yöntemlerini bilmesi ve uygulaması gereklidir. Böylece öğretmen adayı “alan bilgim yeterli, öyleyse öğretebilirim” anlayışından kurtularak, daha iyi öğretebilmenin yollarını, öğrenciye bilgiyi en kolay ve kalıcı olarak aktarabilmenin yollarını öğrenirler.

Bu kitap değişen eğitim anlayışıyla birlikte gerek hizmet öncesi öğretmen eğitimi öğrencilerine, gerekse kendilerini geliştirmek isteyen öğretmenlere “öğretebilme rehberi” olarak hazırlanan bu kitap sekiz bölümden oluşmaktadır. Bu kitapda bilimsel bir anlayışla hazırlanan tüm bölümler, Eğitim Bilimleri alanında yapılacak araştırmalara literatür desteği sağlamanın yanında alandaki bilimsel anlayışın gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Bu anlamda Öğretim İlke ve Yöntemleri kitabı, öğretmen adayları ve öğretmenlerin yanısıra akademisyenler tarafından da tercih edilen bilimsel bir kitap olarak değerlendirilmektedir.

Temel Kavramlar adlı birinci bölümde, eğitim ile ilgili kavramlar açıklanmış; ikinci bölümde genel olarak program geliştirme sürecinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde öğretim etkinliklerinin planlamasının nasıl yapılması gerektiği üzerinde durulurken, dördüncü bölümde öğrenme öğretme süreci açıklanmıştır. Öğrenme-Öğretme Stratejileri bölümü olan beşinci bölümde eğitimciler tarafından en çok kullanılan stratejilere yer verilirken; altıncı bölümde öğretim yöntem ve teknikleri ve uygulama örnekleri açıklanmıştır. Kitabın yedinci bölümünde; ülkemizde 2005 yılı itibarıyla uygulamaya konulan yapılandırmacı eğitim anlayışı; çağdaş yaklaşımlardan beyin temelli öğrenme, yaratıcılık ve düşünme becerileri, problem çözme ve problem çözme terminolojisi yer alırken; son bölümde etkin öğretmenlik için öğretmenlik mesleğinin yeterlilik ve sorumlulukları açıklanmıştır.

Bu kitabın basım aşamasına kadar şüphesiz bir çok kişinin katkısı olmuştur. Başta kitapta bölüm yazarı olarak emeği geçen meslektaşarımdan, Sayın Prof. Dr. H. Ömer BEYDOĞAN'a Sayın Prof. Dr. Ahmet ÇOBAN'a, Sayın Prof. Dr. Soner ÖZDEMİR'e, Doç. Dr. Ramazan ÖZBEK'e, Sayın Prof. Dr. Abdurrahman ŞAHİN'e, Sayın Prof. Dr. Bilal DUMAN'a sonsuz teşekkürler. Ayrıca kitabın düşünce aşamasından basım aşamasına kadar her türlü desteği sağlayan Sayın Servet SARIKAYA nezdinde tüm PEGEM AKADEMİ çalışanlarına teşekkür ederim.

Bu kitapta yer alan tüm bölümlerde verilen bilgiler bölüm yazarlarının sorumluluğundadır. Bu kitabın gerek uygulamadaki öğretmenlere gerekse eğitim fakültesi öğrencilerine “öğretebilme rehberi” olması dileğiyle...

Gürbüz OCAK
Afyonkarahisar-Mart 2023

Bölümler ve Yazarları

Editör: Prof. Dr. Gürbüz Ocak

1. Bölüm: *Temel Kavramlar*

Prof. Dr. Ahmet Çoban, Dicle Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-8177-5670

2. Bölüm: *Eğitimde Program Geliştirme Sürecinde Hedef ve İçerik Seçimi ve Düzenlenmesi*

Prof. Dr. Soner Mehmet Özdemir, Mersin Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-7236-946X

3. Bölüm: *Öğrenme Etkinliklerinin Plânlanması*

Prof. Dr. H. Ömer BEYDOĞAN, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

4. Bölüm: *Öğrenme - Öğretme Süreci*

Doç. Dr. Ramazan Özbek, İnönü Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-6228-1624

5. Bölüm: *Öğretim Modelleri, Stratejileri, Kuram ve Yaklaşımları*

Prof. Dr. Abdurrahman Şahin, Pamukkale Üniversitesi

ORCID No: 0000-0003-4553-5220

6. Bölüm: *Yöntem ve Teknikler*

Prof. Dr. Gürbüz Ocak, Afyon Kocatepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8568-0364

7. Bölüm: *Eğitimde Çağdaş Yaklaşımlar*

Prof. Dr. Bilal Duman, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-1282-8425

8. Bölüm: *Öğretim Hizmetinin Niteliğini Arttırmada Öğretmenin Rolü*

Prof. Dr. Gürbüz Ocak, Afyon Kocatepe Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-8568-0364

İÇİNDEKİLER

Önsöz	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM TEMEL KAVRAMLAR

Eğitim (Education, Training).....	3
Süreç (Process).....	7
Sistem Olarak Eğitim	7
Eğitim Türleri.....	9
Formal ve İnfomal Eğitim.....	9
Örgün ve Yaygın Eğitim (Organized and Extended Education)	11
Öğretim (Instruction)	12
Öğrenme (Learning)	13
Öğretme (Teaching)	15
Öğrenim.....	16
Eğitim - Öğretim - Öğrenme - Öğretme İlişkisi	17
Öğrenme - Öğretme - Öğretim İlişkisi.....	17
Hedef - Amaç (Goal, Objective, Target, Aim, Purpose)	18
Davranış (Behavior, Behaviour)	21
Yaşantı (Experience)	22
İçerik (Content)	22
Eğitim Durumu (Learning Situation).....	24
Sınama Durumları (Testing Situations)	25
Hedef - Davranış - İçerik - Eğitim Durumu - Değerlendirme İlişkisi.....	26
Belirtke Tablosu (Table of Specifications)	26
Programlar	27
Eğitim Programı (Curriculum)	28
Eğitim Programı ve Öğretim	30
Öğretim Programı.....	30
Ders Programı (Syllabus)	31
Örtük Program (Hidden Curriculum, Implicit Curriculum)	32
Müfredat Programı.....	33

Resmî Programı	33
İşevuruk/İşlevsel Programı	34
Öğretisiz/ İhmal Edilen Program (Null curriculum)	34
Ekstra / Destekleyici Program	34
Kübik Program (Cubic Curriculum)	34
Eğitim Programı, Öğretim Programı ve Ders Programı İlişkisi	35
Eğitim Programı Tasarımı (Curriculum Design).....	36
Programın Hazırlanması	37
Programın Denenmesi (Uygulanması)	37
Program Geliştirme (Curriculum Development)	37
Program Düzenleme (Curriculum Design).....	39
Program Geliştirme ve Program Düzenleme İlişkisi.....	39
Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi.....	40
Program Değerlendirme (Curriculum Evaluation).....	41
Plân.....	42
İlke (Principle).....	43
Strateji (Strategy).....	43
Teknik (Technique)	44
Yöntem - Metot (Method).....	45
Teknik - Yöntem İlişkisi.....	45
Özet	46
Kaynakça.....	57

2. BÖLÜM

EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME SÜRECİNDE HEDEF VE İÇERİK SEÇİMİ VE DÜZENLENMESİ

Giriş.....	61
A. Eğitim Programının ve Program Geliştirmenin Temel Öğeleri.....	62
I. Amaçlar / Hedefler.....	62
II. İçerik (Kapsam, Muhteva).....	63
III. Öğrenme-Öğretme Durumları (Eğitim Durumları).....	63
IV. Ölçme-Değerlendirme (Sınama Durumları).....	64

B. Amaç ve Hedeflerin Seçimi ve Düzenlenmesi	65
Hedef Belirleyiciler.....	67
Hedef Belirlemede Kullanılan Süzgeçler	70
Hedef Alanları ve Aşamalı Sınıflandırılması (Hedeflerin Taksonomisi)	74
I. Bilişsel Alan (Cognitive Domain).....	74
Bilişsel Alana İlişkin Yeni Sınıflama / Güncel Taksonomi	75
Yenilenmiş Bilişsel Alan Taksonomisinde Bilgi Birikimi Boyutu	76
Yenilenmiş Bilişsel Alan Taksonomisinde Bilişsel Süreç Boyutu	78
Orijinal ve Yenilenmiş Bilişsel Alan Taksonomisindeki Temel Değişiklikler	81
II. Duyuşsal Alan (Affective Domain).....	82
III. Psiko-Motor/Devinsel Alan (Psychomotor Domain)	84
C. İçerik Seçimi ve Düzenlenmesi.....	86
İçerik Seçimi.....	87
İçeriğin Düzenlenmesi.....	88
İçerik Tasarım Yaklaşımları.....	89
D. Hedef ve İçerik Seçiminde İhtiyaç Analizi ve İhtiyaç Analizi Teknikleri	91
İhtiyaç Analizi.....	91
İhtiyaç Türleri.....	91
İhtiyaç Analizinin Amacı	91
Analizin Aşamaları.....	94
İhtiyaç Analizi Yaklaşımları	95
İhtiyaç Belirleme Teknikleri.....	95
Özet	100
Kaynakça.....	102

3. BÖLÜM

ÖĞRENME ETKİNLİKLERİNİN PLÂNLANMASI

Giriş.....	109
Eğitim-Öğretimi Planlamanın Önemi?.....	109
Öğretimin Planlanmasına Yönelik Yapılan Düzenlemeler	109
Öğretimde Plan Yapmanın Yasal Dayanakları.....	111
Öğretimde Planlı Çalışmanın Faydaları.....	111

Öğretimi Planlamada Öğretmenlerin Varsayımları (Ön kabulleri)	113
Öğretimi Planlama Sürecinde Öğretmenin Kendisine Yöneltmesi Gereken Sorular	114
Öğretimi Planlarken Öğretmenin Atması Gereken Adımlar	115
Öğretim Sürecinin Planlanmasında İşe Koşulacak Öğretim İlkeleri	118
Öğretimin Planlanması Sürecinde Yer Verilecek Önemli Gün ve Haftalar	120
Öğretim Planlarının Boyutları	121
Plan Türleri	122
Yıllık Planı	122
Yıllık Planın Bölümleri	124
Ünitelendirilmiş Yıllık Plan	124
Ünitelendirilmiş Yıllık Plan Hazırlığı	125
Tema/Ünite Planı	126
Günlük Plan	127
Günlük Ders Planı Örneği	128
Ders Planı	128
Öğretme-Öğrenme Etkinliklerinin Planlanması ve Uygulanması	129
Öğretme-Öğrenme Çalışmalarının Planlı Yürütülmesinin Eğitim Sistemine Katkıları	139
Özet	142
Kaynakça	143
Ekler	148

4. BÖLÜM

ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜRECİ

Giriş	164
Eğitim Durumları İle İlgili Ölçütler	165
Pekiştiriciler	169
Pekiştirme Çeşitleri	170
A. Pekiştiriciler (Ödül)	171
1. Olumlu (Pozitif) Pekiştiriciler	171
2. Olumsuz (Negatif) Pekiştiriciler	171

B. Cezalar.....	172
1. I.tip Cezalar	172
2. II.tip Cezalar	172
Pekiştirme Teknikleri.....	173
Simgesel Ödülle Pekiştirme.....	174
Dönüt	175
Motivasyon.....	177
Öğrencilerin İlgilerini Anlayabilme.....	178
Konunun Kullanılabilirliğini Açıklama.....	179
Öğrencilerin Başarı Beklentisi Geliştirmelerine Yardımcı Olma.....	179
Dersi İlginç Hale Getirme	179
Öğrencilerde İstek Uyandırma	180
Ödüller Kullanma.....	180
Dikkat ve Katılım.....	181
İpucu	184
Dersin Aşamaları.....	186
A. Dersin Hazırlık Aşaması.....	187
B. Dersin Sunum Aşaması.....	188
C. Dersin Değerlendirme Aşaması.....	190
Öğretme ve Öğrenme Süreci.....	193
Ölçme ve Değerlendirme	193
Özet	198
Kaynakça.....	210

5. BÖLÜM

ÖĞRETİM MODELLERİ, STRATEJİLERİ, KURAM VE YAKLAŞIMLARI

Giriş.....	215
Kuramlar.....	215
Öğretme-Öğrenme Modelleri.....	215
Programlı Öğrenme	216
Carroll'un Okulda Öğrenme Modeli	216

Bloom'un Tam Öğrenme Modeli.....	217
Bireyselleştirilmiş Öğretim Sistemi (Keller Planı)	218
Gagne'nin Öğrenme Modeli.....	219
Glaser'in Temel Öğretme Modeli	220
Anlamli Öğrenme Modeli	220
5E Öğrenme Döngüsü Modeli.....	221
Yaklaşımlar (Stratejiler)	221
Uygulayıcıların Tercihlerini Etkileyen Faktörler.....	225
Yaklaşımlarla İlgili Bazı Öneriler	227
Temel Öğretme Yaklaşımları.....	228
Sunuş Yolu ile Öğretim	229
Uygulanışı.....	230
Avantajları.....	231
Sınırlılıkları.....	231
Olası Hatalar	232
Anlamli Öğrenme (David Ausubel).....	235
Buluş Yolu ile Öğretim.....	236
Uygulanışı.....	238
Avantajları.....	239
Sınırlılıkları.....	239
Olası hatalar.....	240
Keşfederek Öğrenme (Jerome S. Bruner).....	240
Araştırma-İnceleme Yolu ile Öğretim	243
Uygulanışı.....	245
Avantajları.....	246
Sınırlılıkları.....	246
Olası hatalar.....	247
John Dewey'in Görüşleri	247
Problem Tanımlayıcı Öğretim	248
Temel Öğrenme Yaklaşımları.....	249
Tekrar Yaklaşımı	250
Anlamlandırma Yaklaşımı.....	251

Örgütlenme Yaklaşımı.....	252
Sonuç.....	252
Özet	253
Kaynakça.....	261

6. BÖLÜM YÖNTEM VE TEKNİKLER

Giriş.....	265
Yöntem	265
Eğitim Durumlarında Yöntem Kazanım ve İçerik İlişkisi	266
Öğretimde Yöntem Seçimini Etkileyen Durumlar	267
Başlıca Öğretim Yöntemleri Teknikleri ve Etkinlikleri	269
Anlatma (Takrir Düzanlatım) Yöntemi.....	269
Soru-Cevap Yöntemi.....	272
Problem (Sorun) Çözme Yöntemi.....	274
Grupla (Kümeyle) Çalışma Yöntemi.....	278
Tartışma Yöntemi	281
Küçük/Büyük Grup Tartışması.....	282
Akvaryum.....	284
Konuşma Halkası.....	285
Laboratuar Yöntemi	286
Gözlem.....	287
Deney	289
Gösteri (Demonstrasyon).....	291
Örnek Olay Yöntemi	293
Gösterip Yaptırma Yöntemi.....	296
Proje Yöntemi.....	297
Rol Oynama Yöntemi.....	300
Drama Yöntemi.....	301
Takım (Ekip) Öğretimi	303
Mikro Öğretim.....	304
Programlı Öğretim.....	305
Gezi	307

İstasyon Tekniği (Öğrenme İstasyonları)	308
Benzetim (Simülasyon)	316
Tarihsel Empati	318
İşbirliğine Dayalı (Kooperatif-Kubaşık) Öğretim	320
Metafor – Anoloji	322
Beyin Fırtınası	323
Akrostiş	325
Altı Düşünme Şapkası	326
Kavram Haritaları	330
Anlam Çözümleme Tabloları	332
Balık Kılçığı Diyagramı	332
Phillips 66	333
Tutor Destekli Öğretim	336
Bilişsel Çıracılık	337
Görüş Geliştirme	340
Buz Kıran	340
Tersine Eğitim (Flipped Classroom)	341
Kartopu	344
Çember	347
Döner Çember	347
Danışmend Destekli Öğretim	348
Yöntemlere Uygun Olarak Kullanılan Bazı Teknikler	349
Forum	349
Panel	350
Konferans	351
Workshop (Çalıştay)	351
Diyalog	351
Söylev	351
Sempozyum	352
Münazara	352
Zıt Panel	352
Özet	353
Kaynakça	378

7. BÖLÜM EĞİTİMDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR

BEYİN TEMELLİ ÖĞRENME

Giriş.....	385
Beynin Anatomik Yapısının Görevleri ve Özellikleri	387
Beynin Anatomik Yapısı.....	389
Sinir Sistemi	390
Merkezi Sinir Sistemi	390
Çevresel (Periferik) Sinir Sistemi	391
Nöron	392
Dendritler	392
Hücre gövdesi.....	393
Axon	393
Sinaps	393
Nörotransmitter	394
Beynin Yarım Küreleri ve Fonksiyonları	395
Beyin Temelli Öğrenme Nedir?	396
Derinlemesine Daldırma.....	398
Aktif Süreçleme.....	398
Beyin Temelli Öğrenmenin İlkeleri Nelerdir?	398
Geleneksel Karşı Beyin Temelli Öğretimin Karşılaştırılması	403
Sınıf Ortamı Nasıl Olmalı?	403
Beyin Temelli Öğrenme-Öğretme Stratejileri	404

YAPILANDIRMACILIK

Giriş.....	406
Yapılandırmacılık Nedir?.....	406
Yapılandırmacılıkta Bilgi	407
Yapılandırmacılığın Öğrenmeye İlişkin Rehber İlkeleri	408
Öğrenme Felsefesi Olarak Yapılandırmacılık	410
Yapılandırmacı Öğrenme Kuramının Bilgiye, Öğrenene ve Anlamaya Dair Temel İlkeleri.....	411
Yapılandırmacılıkta Zihinsel Yapılar Nasıl Oluşur?.....	412